

Umělecké počátky tanečníka a choreografa Augustina Bergera

Hostování Miss Aeney / Mouche d'Or

v Královském zemském německém divadle v Praze

Ladislav Beneš

The artistic beginnings of dancer and choreographer Augustin Berger a tour with the flying dancerin Mouche d'Or I. – guest appeareance of Miss Aenea in Königliches deutsches Landestheater.

Abstract: The study documents the beginnings of the artistic career of the Czech dancer, ballet master and choreographer Augustin Berger. From 1878 to 1881 Berger danced at the German Royal Provincial Theatre in Prague and worked his way up from the ballet corps to the position of solo dancer. In 1880, after great success in Vienna, the theatre engaged the flying dancer Miss Aenea (Mouche d'Or) for guest appearances in the titles: Around the World in 80 Days, The Bat, Mr. President and Light Cavalry. At the time, Berger was offered the job of replacing Mr. Ward, Mouche d'Or's dance partner in that time, whose contract was coming to an end. He accepted and together they toured

Paris, Toulouse and Milan. Above all, the study clarifies and sets the record straight on a number of inaccuracies and ambiguities in Berger's Memoirs describing this phase of his life.

Keywords: August Berger, miss Aenea, Mouche d'Or, Mr. Ward, German Royal Provincial Theatre in Prague, New Town Theatre, titles: The Christmas Tree, Around the World in Eighty Days, Die Fledermaus, The President, Leichte Cavallerie, Johanna Belke, Ernest Dietze, Théâtre Châtelet, féerie Les Pilules du diable

Úvod – Berger jako osobnost

Augustin Berger (11. 8. 1861 – 1. 6. 1945) byl významným českým tanečníkem, choreografem, baletním mistrem a vlivnou autoritou českého baletu. Tvořil v sepětí s celoevropským tanečním děním, zároveň ve své tvorbě usiloval o konstituování specificky českého národního divadelního tanečního projevu a jeho práce pomohla dát českému baletu impuls pro vývoj v dalších letech. Byl osobností, která přesáhla svým působením hranice českého baletu do širšího evropského prostoru.

Za významná období v jeho životě lze považovat angažmá v Královském zemském německém divadle (Königliches deutsches Landestheater) v letech 1878–1881 a později v Národním divadle v Praze, kde téměř dvě desetiletí (první období 1884–1900, druhé 1912–1923) působil jako tanečník, baletní mistr a choreograf. V Drážďanech působil v letech 1900–1911, ve Varšavě 1911–1912, poté v Metropolitní opeře v New Yorku v letech 1923–1932. V rámci pohostinských angažmá nastudoval například v roce 1893 tance do *Prodané nevěsty* pro Theater an der Wien, v roce 1901 choreografie do opery Ignace Paderewského *Manru* pro divadlo ve Lvově, 1903 balet *Míšeňský porcelán* pro milánskou La Scallu, 1915 balet *Andersen* v Berlíně.

Augustin Berger a jeho působení v Královském zemském německém divadle

Ještě během studií, o školních prázdninách roku 1874, Berger statoval v dětských rolích v Aréně na hradbách a taneční základy získal pod vedením baletní mistryně českého Prozatímního divadla Marie Hentzové. Poté, co byl pro slabý prospěch vyloučen z německé reálky u piaristů,¹ přijal angažmá v Teatro salone Italiano a v lednu 1877 odjel s baletním mistrem Giovannim Martinim do Kristianie (Osla), kde společně vystupovali v cirkuse Loisetty, odkud se Augustin po tři čtvrtě roce vrátil zpět do Prahy. V roce 1878² se dostalo A. Bergerovi pozvání k baletní mistryni Johanně Belkeové do pražského Královského zemského německého divadla.³ Následně byl přijat k pohostinskému vystupování s příslibem trvalého angažmá s „pevným služným“ po odchodu sólového tanečníka Ernesta Dietzeho,⁴ jemuž měla v nejbližších měsících vypršet smlouva. Do té doby měl být

¹ Berger uvádí, že studoval na německé reálce u piaristů v Panské ulici a otec si přál, aby pokračoval ve studiu na kadetce. Piaristé v Panské ulici v Praze vedli gymnázium, nikoliv však reálné gymnázium. V Praze byla také reálka, ale česká. Není tedy zcela jasné, na jaké škole Berger studoval. Tehdejší školní systém je dosti nepřehledný, část škol byla zřizována církví a část státem.

² Ladislav Hájek. *Paměti Augustina Bergera, choreografa a baletního mistra Národního divadla v Praze a několika světových scén.* Praha: Orbis, 1942, s. 59. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:0e650ad0-0bc3-11e6-a4c4-5ef3fc9ae867>.

³ *Tamtéž.*

⁴ Jeho přijímací zkoušce byl přítomen i tehdejší sólový tanečník Ernest Dietze. Bergerovi se zdálo, že jej Dietze pozoruje při tanci s jakýmsi ustrnutím a závistí. Dietze se mu na první pohled jevil na tanečníka „poněkud těžkopádný“ a jeho domněnka se mu později potvrdila, když jej viděl v divadle tančit. L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 59.

vyplácen za každé odehrané představení.⁵ Bergerova tříletá smlouva po odchodu Dietzeho do Drážďan zněla na 50 zlatých měsíčně a jeden zlatý honoráře za každé vystoupení.⁶

Ernest Dietze byl naposledy jmenovitě uveden jako sólový tanečník Královského zemského německého divadla v tříaktové romanticko-komické opeře Friedricha von Flotowa *Alessandro Stradella* 22. 3. 1878.⁷ Bergerovo jméno jakožto sólisty se poprvé objevilo v téže opeře o dva měsíce později, 19. 5. 1878.⁸ Schéma tanců prošlo v mezidobí změnou a zkrácením. Berger tančil sólově v opeře *Alessandro Stradella* pouze v jediném tanci, zatímco jeho předchůdce Ernest Dietze byl obsazen do trojice tanců.

Je pravděpodobné, že Berger zpočátku v divadle tančil jen malé role ve sboru a, jak říká, dostával za každý malý výstup honorář nejméně pět zlatých.⁹ Domnívám se, že Berger v té době ještě nebyl „zcela hotový tanečník“, byť se tak snažil v *Pamětech* prezentovat, a na post sólisty se ze sboru teprve postupně vypracoval až pod vedením Johanny Belkeové. Berger sice vždy vyzdvihoval jako svého učitele Giovanniho Martiniho, ale právě angažmá v Královském zemském německém divadle v letech 1878–1881 mělo výrazný vliv na jeho další umělecký růst a zrání.

Prokazatelně lze doložit, že v německém divadle tančil například v těchto titulech: *Filemon a Baucis*,¹⁰ *Tannhäuser*,¹¹ *Němá z Portici*,¹² *Netopýr*,¹³ *Lumpacivagabundus* aneb *čtverácký trojlístek*,¹⁴ *Hugenoti*¹⁵ a *Astorga*.¹⁶

⁵ L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 61.

⁶ Augustin Berger v té době ještě nebyl podle rakouských zákonů plnoletý, smlouvu proto musel podepsat také otec. L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 62–63.

⁷ „Act I: Maskentanz ausgeführt von Hrn. Dietze und dem Corps de Ballet. [...] 2. act. Pas de deux ausgeführt von Frl Gütlich und Hrn. Dietze“. Autor neuveden. „Deutsches kön Landestheater – Alessandro Stradella“. *Bohemia*. 22. 3. 1878, roč. 51, č. 81, s. 7.

⁸ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Alessandro Stradella“. *Bohemia*. 19. 5. 1878, roč. 51, č. 137, s. 7.

⁹ L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 61.

¹⁰ Deutsches kön. Landestheater. Podle německé *Bohémie* lze konkrétně doložit, že Berger tančil 17. 8. 1880 v opeře Charlese Gounoda *Filemon a Baucis* ve II. aktu v „*Tanci Bakchantek*“ v choreografii Johanny Belkeové společně s dalšími dvěma sólistkami a baletním sborem. Autor neuveden. „Deutsches kön Landestheater – Dienstag den 17. aug.“. *Bohemia*. 17. 8. 1880, roč. 53, č. 227, s. 8.

¹¹ Deutsches kön. Landestheater, 10. 3. 1881 tančil ve Wagnerově *Tannhäuseru* v „Gruppiierungen“, „aranžovaných sl. J. Belkeovou, společně se sólistkami Gütlich, Babette Rehwald, Ružek a baletním sborem.“ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Donnerstag den 10. Marz“. *Bohemia*. 10. 3. 1881, roč. 54, č. 69, s. 7.

¹² Deutsches kön. Landestheater, 13. 1. 1881 tančil v pětiaktové opeře *Němá z Portici* (Daniel-François-Esprit Auber: „*Die Stumme von Portici*“). Choreografii tanců do opery opět vytvořila Johanna Belkeová. „V I. aktu tanec ‚*Bolero*‘ tančený slečnou Gütlich a panem Bergerem za doprovodu osmi tanečnic a baletního sboru. Ve III. aktu následovala ‚*Tarantella*‘ tančená dámami Gütlich, Rehwald, Ružek, R. Rehwald, A. Bergerem a baletním sborem.“ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Donnerstag den 13. Jänner“. *Bohemia*. 13. 1. 1881, roč. 54, č. 13, s. 7.

¹³ Deutsches kön. Landestheater, 24. 3. 1881 tančil v operě Johanna Strausse *Netopýr (die Fledermaus)* v tancích v choreografii Johanny Belkeové, která nastudovala do II. aktu tance: 1. „*Španělský*“, 2. „*Ruský*“,

Kromě toho tančil v opeře Arriga Boita *Mephistopheles*,¹⁷ výpravné opeře s velkými balety, a ztvárnil také postavu Španěla v Bizetově *Carmen*.¹⁸

V *Pamětech* dále Berger uvádí, že vystupoval i v operách *Aida* (Giuseppe Verdi),¹⁹ *Zbrojír* (Albert Lortzing),²⁰ ve výpravném představení o deseti obrazech *Děti kapitána Granta*.²¹ V případě oper *Faust* (Charles Gounod)²² a *Alessandro Stradella* Berger vzpomíná na velké balety, v nichž tančil pas de deux.²³ V opeře *Hans Heiling*²⁴ od Heinricha

3. „Polku“, 4. „Maďarský“, ve kterém „tančil Berger společně se slečnou Annou Güttlich.“ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Donnerstag den 24. März“. *Bohemia*. 24. 3. 1881, roč. 54, č. 83, s. 7. Neustädter Theater, 6. 8. 1881 tančil v operetě *Netopýr* (*die Fledermaus*). Choreografii pro tuto operetu opět aranžovala choreografka Johanna Belkeová. Do II. aktu nastudovala 1. „Španělský tanec“, 2. „Ruský tanec“, 3. „Polku“, 4. „Čardáš“, ve kterém „tančil A. Berger společně se slečnami Güttlich, Weixler, Graffeli.“ Autor neuveden. „Neustädter Theater – Samstag 6. August“. *Bohemia*. 6. 8. 1881, roč. 54, č. 215, s. 7.

14 Neustädter Theater, 26. 6. 1880 se v rámci večera hrála fraška Johanna Nestroye *Lumpacivagabundus aneb čtverácký trojlístek* („Der böse Geist Lumpacivagabundus, oder: Das liederliche Kleeblatt“). V II. aktu byla zařazena „Musikalische Parodie“ *Estudiantina Figaro*. „Na konci tohoto kusu „Schusterjungen-Polka“ tančena slečnou Ružek, A. Bergerem, osmi tanečnicemi a baletním sborem.“ Autor neuveden. „Neustädter Theater – 26. Juni“. *Bohemia*. 26. 6. 1880, roč. 53, č. 175, s. 10.

15 Deutsches kön. Landestheater, 2. 2. 1880 tančil Berger ve čtyřaktové opeře s balety Giacoma Meyerbeera *Hugenoti* („Die Hugenotten“). Tance se v opeře objevily ve II. a III. aktu. Ve III. aktu v tanci „Ziegeunertanz“ tančily slečny Güttlich, Ružek, Rehwald, A. Berger a baletní sbor divadla. Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 2. Februar 1880“. *Bohemia*. 2. 2. 1880, roč. 53, č. 33, s. 4.

16 Deutsches kön. Landestheater, 11. 12. 1880, Berger tančil v I. aktu v „Grand ballabile sérieux“ v aranžmá Johanny Belkeové, ve kterém „tančili slečna Anna Güttlich, Rehwald, Ružek, M. Rehwald, pan Berger a baletní sbor.“ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater“. *Bohemia*. 11. 12. 1880, roč. 53, č. 343, s. 7.

17 Deutsches kön. Landestheater, 20. 4. 1881 tančil ve velké čtyřaktové opeře o dvou obrazech Mephistopheles. Tance aranžované Johannou Belkeovou, „zatančeno dámami Annou Güttlich, Rehwald, Ružek, pan Berger a baletní sbor.“ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Arrigo Boito, Mephistopheles“. *Bohemia*. 20. 4. 1881, roč. 54, č. 79, s. 10.

18 L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 66. Deutsches kön. Landestheater, 7. 4. 1880 „tančil Berger v opeře Georgese Bizeta *Carmen* společně s dámami Güttlich, Rehwald, Ružek a baletním sborem“, bez bližších podrobností o tanci. Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 7. April“. *Bohemia*. 7. 4. 1880, roč. 53, č. 97, s. 7. (Doložené máme Bergerovo účinkování v této opeře také 22. 8.)

19 Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater“. *Bohemia*. 17. 9. 1880, roč. 53, č. 258, s. 7. (V opeře podle programu evidovány „Tänze und Gruppierungen“ v aranžmá Johanny Belkeové, „tančí dámy Anna Güttlich, Rehwald, Ružek a baletní sbor.“ Berger jmenovitě neuveden.)

20 Autor neuveden. „Neustädter Theater“. *Bohemia*, 19. 7. 1880, roč. 53, č. 197, s. 8. (Tance nejsou na programu vůbec uvedeny.)

21 L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 71. Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater“. *Bohemia*. 12. 12. 1880, roč. 53, č. 344, s. 10. (Berger ani tance explicitně neuvedeny.)

22 „V“. „Theater – Deutsches Landestheater“. *Bohemia*. 27. 5. 1880, roč. 53, č. 146, s. 2. (Zmínka prokazující přítomnost titulu na repertoáru divadla, bez poznámky obsahující zmínky o tanci.)

23 L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 70.

24 Autor neuveden. „Neustädter Theater“. *Bohemia*. 14. 7. 1880, roč. 53, č. 193, s. 5, 8.

Augusta Marschnera²⁵ měl Berger údajně tančit *Skřítku*.²⁶ Zmíněné tituly byly v dané době skutečně na repertoáru divadla, ale dochované prameny denního tisku buď Bergera jmenovitě nezmiňují, nebo vůbec neobsahují zmínky o tanci.

Létající tanečnice Mouche d'Or v Paříži

Paříž v roce 1880 okouzlovala v divadle Châtelet ve féerii *Les Pilules du diable* (Ďáblovy pilulky, hudba Albert Vizentini²⁷) létající tanečnice Miss Aenea – Mouche d'Or,²⁸ vystupující v páru s anglickým tanečníkem Mr. Wardem z londýnského Gaiety Theatre.²⁹ Miss Aenea nebyla jedinou „létající“ tanečnicí, měla ve své době celou řadu napodobitelů³⁰ používajících přívlastek Mouche d'Or, ale ona asi jako jediná dosáhla evropské proslulosti.

²⁵ Heinrich August Marschner (16. 8. 1795, Žitava – 16. 12. 1861, Hannover). Německý raně romantický hudební skladatel. Je považován za nejvýznamnějšího německého operního skladatele období mezi smrtí Carla M. Webera a nástupem Richarda Wagnera.

²⁶ L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 72.

²⁷ Albert Vizentini (1841–1906), francouzský houslista, skladatel a dirigent. Většinu života působil v Paříži, strávil ale také deset let v Rusku jako šéfdirigent a jevištní mistr petrohradských carských divadel. Bibliothèque patrimoniale – online katalog, signatura: TFS-004-, archivní fond: Fonds du Théâtre du Châtelet (1862–1998), podsložka: Programmation – documentation sur les spectacles, dokument: Les Pilules du diable (1880). Dostupné také z: <https://bibliotheques-Decalises.paris.fr/ark:/73873/FRCGMSUP-751045102-CT04/BHPCT040044.locale=en>.

²⁸ Pierre Gastou – Catherine Bernas. *Le théâtre du Capitole 1736-2004*. 1. Toulouse: Archives municipales de Toulouse, 2004, 186 s. ISBN 978-2951347977. (Mouche d'Or, s. 128–129) (č. 4169-41): „Létitia Barry, první tanečnice londýnského divadla Gaiety, sklízela v 80. letech 19. století skutečné evropské úspěchy pod jménem Miss Aenea, známá také jako ‚Zlatá moucha‘. V roce 1878 vynalezl její manžel, inženýr Walter Dando, stroj, který umožnil tanečnici vzlétnout do vzduchu. Její první vystoupení téhož roku v představení *Le Feu Follet de la Forêt enchantée* v Gaiety-Théâtre mělo obrovský úspěch. Novinář z časopisu *Punch* zvolal: ‚Sestoupí na jeviště, zatančí krok pointe, vrátí se do vzduchu, přistane na rameni tanečníka, to vše s velmi ladnými a přirozenými gesty, vystoupá zpět na tento most, který se náhle zlomí, a nakonec zmizí ve výšce za šíleného potlesku diváků.‘ Po dvou sezónách v Anglii úspěšně vystupovala na kontinentě, zejména v Paříži, kde si svým vystoupením ve druhém dějství *Ďábelských pilulek* s názvem *La Mouche d'Or* vysloužila přezdívku, dále v Berlíně, Lyonu, Vídni (ve *Vánočním stromu*), Benátkách a Praze, kde všude triumfovala.“

²⁹ Denní tisk neposkytuje absolutní jistotu ohledně jména Mr. Warda z Gaiety Theatre v Londýně, je pravděpodobné, že šlo Willieho Warda, současně je ale možné, že šlo o jeho bratra Johna Warda, který byl groteskní tanečník.

³⁰ Autor neuveden. *Die Presse*, 12. 3. 1884, roč. neuveden, č. neuvedeno, s. 10. „Představení Cirkusu Renz nazvané Diamantine, taneční pantomima končí apoteózou, při které s Diamantinou (Mouche d'Or) vystoupají do výše ještě čtyři něžná stvoření.“ Autor neuveden. *Teplitzer-Schöner Anzeiger*. 24. 10. 1885 roč. neuveden, č. neuvedeno, s. 5. (Překlad Vlasta Reittererová). „Městské divadlo Teplice – 29. 10. se představí slečna Grigolatis, zvaná Zlatá moucha (Mouche d'Or). Podle předběžných zpráv má dáma pro své jedinečné umění všechny potřebné předpoklady křehkého zjevu a půvabného pohybu, navíc vlastní zcela výtečný stroj, který ji s obdivuhodnou lehkostí nese vzduchem, aniž by si divák zprostředkoval toho letu nějak uvědomoval. Zvláštním překvapením má být využití určitého počtu pěkných holubiček, které v závěrečném divertissements slétnou z galerie na tanečnici a sedíce na jejích ramenou a hlavě provádějí nacvičenou drezúru.“ Autor neuveden. *Prager Tagblatt*. 6. 1. 1886, roč. neuvedeno, č. neuvedeno, s. 7, (překlad Vlasta Reittererová). „V divadle v Edenu debutuje nyní tanečnice signora Cherpentier, která předvádí ve fantastickém divertissement jako takzvaná Zlatá moucha (La mouche d'Or) své úžasné letecké umění. Zvláštní půvab získávají produkce tím, že signora Cherpentier má k dispozici hejno výtečně vycvičených holubů.“

Rytina zachycující reprízu Les Pilules du diable v Théâtre du Châtelet s Mouche d'Or. Autor: kreslíř a rytec Charles Baude (1853–1935)³¹

³¹ Bibliothèque nationale de France – online catalog Gallica, La France: politique, scientifique et littéraire, 15. 11. 1881, title: Reprise des Pilules du diable au théâtre du Châtelet 08-04-1880, la Mouche d'Or. Autor Charles Baude (1853–1935). Dostupné také z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53117287d#>.

Illustrierte Sport-Zeitung z 26. 9. 1880 napsal: „V Théâtre Châtelet stále přitahují publikum *Ďáblovy pilulky*, tato úžasná kouzelná fraška, a lákají zejména mnoho návštěvníků provincie a cizinců, kteří se zde momentálně zdržují. S jistotou se dá předpokládat, že se veselá féerie o 30 obrazech a s výtečnými baletními vložkami ještě dočká 200. reprízy. Hlavní magnet kusu, půvabná Miss Aenea, se během několika dní proměnila z ‚Mouche d'Or‘ ve ‚fille de feu‘ (dceru ohně). Vystřelená z hory chrlící oheň až do jevištních nebes sestoupí v nádherném kostýmu (navrženém Grévinem), rudém a zlatém, a po jevišti poletuje jako světluška. Aby k této novince připojila ještě překvapení, vymění Miss Aenea po své vzdušné voltíži znovu kostým a objeví se zase jako Mouche d'Or.“³²

Ke vzdušnému tanci sloužila důmyslná strojní mašinerie, jejímž autorem byl manžel Miss Aeney, Mr. Dando.³³ Berger v *Pamětech* popisuje, jak mašinerie vypadala, a také princip jejího fungování: „Dando se strojmistrem [...] po příjezdu upevnil v provazišti celou svou mašinerii, která umožňovala Mouche d'Or předvádět její taneční reje ve vzduchu. Bylo to několik pevných klavírních strun, černě natřených, takže je nebylo na jevišti vůbec vidět. Pro každý směr byla jiná struna, kterou si Mouche d'Or neobyčejně zručně malou karabinkou za scénou připínala a odpínala. Stroje se strunami byly natahovány a stahovány pevnými silnými gumami, které dovolovaly i let nesmírně rychlý, když se Mouche d'Or jako šipka vznesla do výše, i znenáhle, volné slétání k zemi nebo poletování libovolným směrem. Ke všemu bylo ovšem třeba graciosnosti, lehkosti krásné Mrs. Aeney, mistrovského nacvičení a stejně tak i skvělého jejího baletního umění.“³⁴

Mouche d'Or ve Vídni

Tance Mouche d'Or a jejího tanečního partnera Mr. Warda se staly v roce 1880 v Paříži senzací a na podzim 1881 pozvalo Mouche d'Or také vídeňské Theater an der Wien pro francouzskou féerii *L'arbre de Noël* (Vánoční strom),³⁵ v níž vystoupila celkem třináctkrát.³⁶ Podle německé *Bohémie* divadlo titulem *L'arbre de Noël* zahajovalo sezónu a vystoupení Mouche d'Or slibovalo dodat titulu na atraktivitu a divácké přitažlivosti.³⁷ Podle dochovaných recenzí hra dosáhla ve Vídni nebývalého úspěchu.³⁸ Anonymní kritik

³² Autor neuveden. *Illustrierte Sport-Zeitung*. 26. 9. 1880, roč. neuvedeno, č. neuvedeno, s. 12.

³³ L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 73.

³⁴ *Tamtéž*, s. 74.

³⁵ Theater an der Wien zahájilo sezónu 1. září reprízou baletu *Vánoční strom*, „ve kterém se představí ‚Mouche d'Or‘, nejnovější jevištní zážrak v baletu hraček“. Autor neuveden. „Theater, Kunst und Literatur“. *Mährisch-schlesischer Correspondent*. 11. 8. 1881, roč. 21, č. 181, s. 4.

³⁶ Autor neuveden. „Theater und Musik – Das deutsche Landestheater im Jahre 1881“. *Bohemia*. 16. 12. 1881, roč. 54, č. 347, s. 8. (Miß Aenea, „Die Goldfliege“, und der Solotänzer Mr. Warde (je 13mal).

³⁷ Autor neuveden. „Wiener Feuilletonbrief“. *Bohemia*. 3. 9. 1881, roč. 54, č. 243, s. 2.

³⁸ Autor neuveden. „Wiener Feuilletonbrief (7. October)“. *Bohemia*. 9. 10. 1881, roč. 54, č. 279, s. 1. Autor neuveden. „Wiener Feuilletonbrief (1. October)“. *Bohemia*. 3. 9. 1881, roč. 54, č. 243, s. 2.

Neue Freie Presse 2. 9. 1881 napsal: „Velmi slibně otevřela tato scéna dnes sezonu. Dostavilo se početné publikum, aby spatřilo slavnou Mouche d'Or, která v kouzelné hře *Les pilules du diable* (Dáblovy pilulky) přitahovala Pařížany po celý rok v tamním Théâtre Châtelet. Nuže, úspěch Miss Aeney zde byl právě tak velký jako na Seině a skutečně stojí za to, zcela jedinečnou produkci někdy vidět. Miss Aenea ji začíná jako tanečnice a pokračuje jako pták; prolétá vzduchem vertikálně, horizontálně, v diagonále, v půlkruhu, aniž by dala najevo jakoukoli námahu a aniž by divák mohl postřehnout, jak je její let řízen nebo jaký motor jej pohání. Publikum propukalo opakovaně v bouřlivý jásot a půvabnou ‚Zlatou mouchu‘ a jejího partnera pana Warda, schopného tanečníka z londýnského divadla Gaiety, mnohokrát vyvolalo. *Vánoční strom*, který s Miss Aeneou získal novou přitažlivost, bude jistě publikum ještě dlouho poutat.“³⁹ Také Berger vzpomíná, že „veškeré wienské noviny byly plny obdivu a chvály nad sensačním vystoupením Mrs. Aeney“⁴⁰, která se stala ve Vídni senzací.

Vzpomínky Augustina Bergera na vystoupení Mouche d'Or v Praze

Pod dojmem velkého úspěchu ve Vídni zařadilo féerii *Der Weihnachtsbaum* (v originále *L'arbre de Noël* / Vánoční strom) také Královské zemské německé divadlo a pozvalo do Prahy i Mouche d'Or. Alespoň tak to líčí ve svých *Pamětech* Augustin Berger a vzpomíná na vystoupení Mouche d'Or v představení *Der Weihnachtsbaum*, kde se objevila s Mr. Wardem na jevišti ve zvláštní samostatné závěrečné scéně. Současně dodává, že v tomto titulu tančil pas de deux milostného trubadúra.⁴¹ Je zřejmé, že ho graciézní „tmavooká světlovláska“ svým výkonem zcela okouzila: „Měl jsem už odtančen svůj tanec, sledoval jsem však za jevištěm celou scénu Mouche d'Or s Wardem. Hltal jsem očima každíčký jejich pohyb. Uprostřed pozadí scény stál vysoký vánoční strom, jeho vrchol se ztrácel ve výši a až u samého vrcholu jako by visela krásná, skvoucí hračka – zlatá moucha. Její partner stál uprostřed jeviště v úboru šaška a hleděl k vrcholu stromku, k zářící zlaté mouše, která se znenadání volným letem snesla k němu. Šašek ji chtěl uchvátit, ale zlatá moucha mu prchala za scénu, aby si lehce odepjala první strunu. Šašek hleděl za ní a chtěl jí k sobě přivábit tancem, potom však mávl rukou a zatančil groteskní variaci Fetter danse. Mr. Warde byl znamenitým tanečníkem, výborným piruetistou, udělal několik piruet ve vzduchu a hledištěm zabouřil potlesk. Na scéně se objevila opět Mouche d'Or; šla tanečním krokem k svému partnerovi a zatančila na zemi efektní sólo, zase nová bouře potlesku zaburácela hledištěm, s nadšením sledoval šašek její tanec, blížil se k ní,

³⁹ Autor neuveden. „Theater an der Wien“. *Neue Freie Presse*. 2. 9. 1881, roč. neuveden, č. 6111, s. 6. (Dostupné také z: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nfp&datum=18810902&seite=6&zoom=33&q=uey=%22Miss%2BAenea%22&ref=anno-search.>)

⁴⁰ L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 73.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 74–75.

ale zlatá moucha mu zase unikala, jen však na okamžik, aby si za scénou připjala zase létací drát k svému pasu. Jak se objevila, šašek běžel k ní, chtěl ji uchvátit do náručí, ale zlatá moucha vzlétla vzhůru a vznášela se na druhou stranu jeviště; vyvinul se z toho rej, tanec na zemi i ve vzduchu. Opakuji: očima jsem přímo hltal celou tu scénu i každý pohyb obou tanečníků. Nesmírně se mi vše líbilo.⁴²

Fotografie Mouche d'Or v pamětech Augustina Bergera⁴³

⁴² *Tamtéž*, s. 74–75.

⁴³ *Tamtéž*, s. 32d.

Vystoupení Mouche d'Or v Praze

Bergerovy vzpomínky se však rozcházejí se skutečností, titul neuvedlo Královské zemské německé divadlo. Velkou féerii o třech jednáních a 15 obrazech *Der Weihnachtsbaum* zařadilo na letní repertoár v červenci a srpnu 1881 Novoměstské divadlo (Neustädter Theater).⁴⁴ (dřevěné divadlo zhruba v místech dnešní Státní opery). Mouche d'Or v tomto titulu v Praze však netančila. *Velký balet* do desátého obrazu aranžovala choreografka Johanna Belkeová a tančil v něm pouze Berger společně s Annou Güttlichovou⁴⁵ a dámmi Weixlerovou, Brunnmüllerovou, Růžkovou, Graffeliovou a baletním sborem.⁴⁶

Mouche d'Or přijela do Prahy až koncem září a v rozmezí 27. 9. 1881 – 8. 10. 1881 pohostinsky vystoupila celkem třináctkrát,⁴⁷ z toho jedenáctkrát v budově Novoměstského divadla a dvakrát v Královském zemském německém divadle. Eduard Kreibig, ředitel Královského zemského německého divadla, si pronajímal Novoměstské divadlo od dědiců jeho původního vlastníka Franze Thoméa.⁴⁸ Bylo proto logické, že Mouche d'Or vystoupila na obou scénách.

Její vystoupení v Novoměstském divadle bylo na programu společně s titulem *Die Reise um die Erde in achtzig Tagen* (Cesta kolem světa za osmdesát dní) ve dnech 27. 9., 28. 9., 29. 9., 1. 10., 2. 10., 3. 10., 4. 10., 5. 10., 6. 10., 8. 10., 9. 10.⁴⁹ Vzhledem

⁴⁴ Například ve dnech 3. 7, 10. 7, 25. 7, 3. 8, 12. 8.

⁴⁵ Jména všech tanečnic uvedených v tomto článku se nepodařilo dohledat.

⁴⁶ Autor neuveden. „Neustädter Theater – Der Weihnachtsbaum“. *Bohemia*. 3. 8. 1881, roč. 54, č. 212, s. 8.

⁴⁷ V německé *Bohemii* vyšel 16. 12. 1881 článek rekapitulující činnost divadla pod titulem „Das deutsche Landestheater“ v období od 1. 12. 1880 do 1. 12. 1881. Podle tohoto článku zde Miss Aenea (Zlatá muška – Die Goldfliege) společně se sólovým tanečníkem panem Wardem vystoupili celkem třináctkrát. „t.“. „Theater und Musik – Das deutsche Landestheater im Jahre 1881“. *Bohemia*. 16. 12. 1881, roč. 54, č. 347, s. 8.

⁴⁸ Jitka Ludvová – Eduard Kreibig. *Česká divadelní encyklopedie* [online]. 2006 [cit. 2024-10-19]. Dostupné také z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1019:kreibig-eduard&catid=14&lang=cs&Itemid=300

⁴⁹ Autor neuveden. „Neustädter Theater – 27. Sept.“. *Bohemia*. 27. 9. 1881, roč. 54, č. 267, s. 7. (27. 9. – první pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 28. Sept.“ *Bohemia*. 28. 9. 1881, roč. 54, č. 268, s. 9. (28. 9. – druhé pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 29. Sept.“ *Bohemia*. 29. 9. 1881, roč. 54, č. 269, s. 7. (29. 9. – třetí pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 30. Sept.“ *Bohemia*. 30. 9. 1881, roč. 54, č. 270, s. 7. (1. 10. – čtvrté pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 1. October.“ *Bohemia*. 1. 10. 1881, roč. 54, č. 271, s. 7. (1. 10. – čtvrté pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 2. October.“ *Bohemia*. 2. 10. 1881, roč. 54, č. 272, s. 10. (2. 10. – páté pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 3. October.“ *Bohemia*. 3. 10. 1881, roč. 54, č. 273, s. 5. (3. 10. – šesté pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 4. October.“ *Bohemia*. 4. 10. 1881, roč. 54, č. 274, s. 7. (4. 10. – sedmé pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 5. October.“ *Bohemia*. 5. 10. 1881, roč. 54, č. 275, s. 7.

k Bergerovu barvitému líčení se nabízí možnost, že divadlo využilo pro vystoupení Mouche d'Or v samostatné scéně, kulisu stromu z féerie *Der Weihnachtsbaum* a divák v Praze měl možnost vidět ji létat tak, jak ji viděli diváci ve Vídni.

V Královském zemském německém divadle vystoupila Mouche d'Or 11. 10. 1881 ve tříaktové operetě *Die Fledermaus* (Netopýr) a ve II. aktu tančila s Wardem pas de deux. V operetě tančil ve třech tancích i domácí baletní sbor a Berger se společně se slečnou Weixlerovou objevil v *Čardáši*.⁵⁰ O několik dnů později, 13. 10. 1881, vystoupila Mouche d'Or v Královském zemském německém divadle ve veselohře *Der Präsident* (Pan prezident) a opět tančila pas de deux s Wardem. Druhým titulem večera byla opereta Franze von Suppého *Leichte Cavallerie* (Lehká kavalerie). V tomto titulu byl ve II. aktu zařazen *Ungarischer Tanz* (Maďarský tanec) nastudovaný Johannou Belkeovou, ve kterém tančili August Berger, slečna Růžková a baletní sbor.⁵¹

Odchod A. Bergera z Prahy a počátek turné s Mouche d'Or

Líčení vystoupení Mouche d'Or v Praze patří k nejpodrobnější a nečtivější kapitole Bergerových *Pamětí*. Kromě jiného tvrdí, že sám pohotově zaskočil za mistra Warda, který se včas nedostavil do divadla, s Mouche d'Or odtančil její výstup a zachránil tak vlastně celé představení. Tuto skutečnost nelze nijak ověřit, ale vzhledem k celé řadě nesrovnalostí bych se přikláněl k názoru, že jde o Bergerovu snahu o co nejlepší sebe prezentaci. Faktem však je, že dostal nabídku vystřídat mistra Warda, jemuž končila smlouva. Přijal ji a vydal se s Mouche d'Or na turné do Paříže, Toulouse a Milána.

Berger vzpomíná, že v Praze vystupoval ještě v den svého odjezdu. Večer se v divadle hrála *Lehká kavalerie*, ve které Berger účinkoval v I. jednání jako „Husárek s Čardášem“. Údajně mělo být i na plakátech uvedeno, že Berger tančí v Královském zemském

(5. 10. – Vorletzte – předposlední pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 6. October.“ *Bohemia*. 6. 10. 1881, roč. 54, č. 276, s. 7.

(6. 10. – Letzte – poslední pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 8. October.“ *Bohemia*. 8. 10. 1881, roč. 54, č. 278, s. 7.

(8. 10. – Abschiedsvorstellung – pohostinské vystoupení.)

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 9. October.“ *Bohemia*. 9. 10. 1881, roč. 54, č. 279, s. 7.

(9. 10. – vystoupení.)

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 11. October.“ *Bohemia*. 11. 10. 1881, roč. 54, č. 281, s. 7.

Vystoupení 11. 10. v jiném divadle (Deutsches königliches Landestheater / Stavovské divadlo) a nově v titulu *Netopýr* (Die Fledermaus).

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 18. October.“ *Bohemia*. 13. 10. 1881, roč. 54, č. 283, s. 8. Poslední pohostinské vystoupení 18. 10. v titulu *Pan Prezident* (Der Präsident).

⁵⁰ „1. Španělský [tanec], slečny Mussik I., Bulvas, Rensky, Schubert. – 2. Ruský [tanec], slečny Fundulus, Toman, Müller, Wischina, Richter, Blaha. 3. Polka, slečny Ružek, Stembera a malá Schmiedl. 4. Čardáš, sl. Weixler a pan Berger.“ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 11. October.“ *Bohemia*. 11. 10. 1881, roč. 54, č. 281, s. 7.

⁵¹ Neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 18. October.“ *Bohemia*. 13. 10. 1881, roč. 54, č. 283, s. 8. Poslední pohostinské vystoupení 18. 10. v titulu *Pan Prezident* (Der Präsident).

německém divadle naposledy.⁵² S tím koresponduje datum posledního vystoupení Mouche d'Or 13. 10. 1881.⁵³ Bergerův odchod z divadla lze doložit také skrze sloupek otištěný v německé *Bohemia* 16. 12. 1881. Článek rekapituloval činnost „Das deutsche Landestheater“ v období od 1. 12. 1880 do 1. 12. 1881. V kategorii odcházejících sólistů („abgegangen sind die [...] und der Solotänzer Hr. Berger“) je uveden Augustin Berger.⁵⁴

Působení Mouche d'Or muselo být v Praze divácky velmi úspěšné. Humoristický obrázkový týdeník *Paleček* přinesl v čísle z 22. 10. 1881 na titulní stránce karikaturu tanečnice vznášející se nad střechami pražských domů, na nichž stojí její mužští obdivovatelé. Kresbu doprovázel text: „Miss Aenea odletěla prý z Prahy – k žalosti všech věrných navštěvovatelů Novoměstského divadla – náramně těžce.“⁵⁵

Doslov

Berger poté v rámci turné s Mouche d'Or zamířil do Francie. V Paříži vystupoval v titulech: *Une soirée parisienne* a *Tour du cadran* v divadle Théâtre des Variétés, další zastávkou bylo Toulouse a jeho scéna Théâtre du Capitole. Zde se divákům představili v titulech *Le Tour du Monde en 80 jours* (Cesta kolem světa za 80 dní) a v pohádce *Cendrillon* (Popelka). Třetí zastávkou na turné bylo italské Miláno a Teatro dal Verme na Foro Bonaparte, kde Mouche d'Or s A. Bergerem tančili v titulu *La Sirena* až do jeho stažení z hracího plánu.⁵⁶ S koncem angažmá v Miláně Bergerovi také končila smlouva.⁵⁷ Berger s Mouche d'Or vystupoval až do začátku letních prázdnin 1882, kdy obdržel z domova povolávací rozkaz a byl nucen se vrátit zpět do vlasti.⁵⁸

⁵² L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 80–81.

⁵³ Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 18. October.“ *Bohemia*. 13. 10. 1881, roč. 54, č. 283, s. 8. Poslední pohostinské vystoupení 18. 10. v titulu *Pan Prezident* (Der Präsident).

⁵⁴ „t.“. „Theater und Musik – Das deutsche Landestheater im Jahre 1881.“ *Bohemia*. 16. 12. 1881, roč. 54, č. 347, s. 8.

⁵⁵ Autor neuveden. „Zlatá moucha – karikatura“. *Paleček*. 22. 10. 1881, roč. 9, č. 43, s. 1.

⁵⁶ L. Hájek. *Paměti Augustina Bergera*, s. 101.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 109.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 109.

Ročník IX.

PALEČEK

Redaktoři: Karel Krejčík a Rud. Pokorný.

Ročník IX.

„Zlatá moucha.“

(Mouche d'or.)

Miss Aenea odletěla pryč z Prahy — k žalosti všech věrných návštěvovatelů Novoměstského divadla — náramně těžce . . .

Humoristický časopis *Paleček* publikoval na odchodnou Mouche d'Or na titulní straně karikaturu s textem: „Miss Aenea odletěla pryč z Prahy — k žalosti všech věrných návštěvovatelů Novoměstského divadla — náramně těžce...“⁵⁹

⁵⁹ Autor neuveden. „Zlatá moucha — karikatura“. *Paleček*. 22. 10. 1881, roč. 9, č. 43, s. 1.

Závěr

Veškeré doposud publikované texty obsahující zmínky o působení Augustina Bergera v německých divadlech v Praze a jeho následném turné s tanečnicí Mouche d'Or vždy vycházely pouze z jeho *Pamětí*. Vzhledem k tomu, že Augustin Berger podklady k *Pamětem* diktoval Ladislavu Hájkovi již jako starý pán, lze předpokládat, že mohou obsahovat řadu zjednodušení a nepřesností. Tomuto období se doposud nikdo cíleně nevěnoval a v důsledku absence relevantních archivních materiálů bylo nutné čerpat především z německy píšícího denního tisku. Celý výzkum komplikovala skutečnost, že Augustin Berger v *Pamětech* téměř nikde neuvádí data a často ani letopočty. Díky zmínkám v denním tisku se ukázalo Bergerovo tvrzení o vystoupení Miss Aeney v Praze ve feérii *Vánoční strom* jako mylné. Titul byl hrán v červenci a srpnu v Novoměstském divadle a létající tanečnice v něm tehdy v Praze nevystoupila. Podařilo se však dohledat konkrétní tituly a data představení, ve kterých byla Mouche d'Or opravdu angažována. V období září a říjen 1881 tančila na scéně Královského zemského německého divadla v tanečních vložkách v operetě *Netopýr* a veselohře *Pan prezident*. Na scéně Novoměstského divadla vystupovala v samostatné scéně ve dnech, kdy divadlo zařadilo na repertoár titul *Cesta kolem světa za 80 dní*. Berger v *Pamětech* o době svého odjezdu s Mouche d'Or z Prahy do Paříže hovoří velmi neurčitě, údajně v ten den ještě večer vystupoval v operetě *Lehká kavalerie*. Pokud tomu tak skutečně bylo, opustil Prahu 13. 10., kdy byla opereta na repertoáru. Tentýž den večer naposledy v Praze vystupovala i Mouche d'Or. Vzhledem k bohaté povaze archivních materiálů budou jednotlivé zastávky, které August Berger absolvoval v rámci turné s Mouche d'Or, součástí mé disertační práce (*Život a dílo Augustina Bergera*, HAMU, Praha, 2025) a předmětem dalších publikovaných samostatných studií.

Literatura

Hájek, Ladislav. *Paměti Augustina Bergera, choreografa a baletního mistra Národního divadla v Praze a několika světových scén.* Praha: Orbis, 1942. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:0e650ad0-0bc3-11e6-a4c4-5ef3fc9ae867>

Bernard, Catherine – Gastou, Pierre. *Le théâtre du Capitole 1736-2004.* 1. Toulouse: Archives municipales de Toulouse, 2004, 186 s. ISBN 978-2951347977. (Mouche d'Or, s. 128–129) (č. 4169-41).

Archivní fondy

Bibliothèque patrimoniale – online katalog, signatura: TFS-004-, archivní fond: Fonds du Théâtre du Châtelet (1862–1998), podsložka: Programmation – documentation sur les spectacles, dokument: Les Pilules du diable (1880). Dostupné také z: <https://bibliotheques-Decalisees.paris.fr/ark:/73873/FRCGMSUP-751045102-CT04/BHPCT040044.locale=en>.

Periodika

Autor neuveden. „Deutsches kön Landestheater – Alessandro Stradella“. *Bohemia*. 22. 3. 1878, roč. 51, č. 81, s. 7.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Alessandro Stradella“. *Bohemia*. 19. 5. 1878, roč. 51, č. 137, s. 7.

Autor neuveden. „Deutsches kön Landestheater – Dienstag den 17. aug.“. *Bohemia*. 17. 8. 1880, roč. 53, č. 227, s. 8.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Donnerstag den 10. Marz“. *Bohemia*. 10. 3. 1881, roč. 54, č. 69, s. 7.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landesheater – Donnerstag den 13. Jänner“. *Bohemia*. 13. 1. 1881, roč. 54, č. 13, s. 7.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landesheater – Donnderstag den 24. Marz“. *Bohemia*. 24. 3. 1881, roč. 54, č. 83, s. 7.

Autor neuveden. „Neustädter Theater – Samstag 6 August“. *Bohemia*. 6. 8. 1881, roč. 54, č. 215, s. 7.

Autor neuveden. „Neustädter Theater – 26 Juni“. *Bohemia*. 26. 6. 1880, roč. 53, č. 175, s. 10.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 2. Februar 1880“. *Bohemia*. 2. 2. 1880, roč. 53, č. 33, s. 4.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater“. *Bohemia*. 11. 12. 1880, roč. 53, č. 343, s. 7.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – Arrigo Boito, Mephistopheles“. *Bohemia*. 20. 3. 1881, roč. 54, č. 79, s. 10.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 7. April“. *Bohemia*. 7. 4. 1880, roč. 53, č. 97, s. 7.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater“. *Bohemia*. 17. 9. 1880, roč. 53, č. 258, s. 7.

Autor neuveden. „Neustädter Theater“. Neustadter Theater. *Bohemia*, 19. 7. 1880, roč. 53, č. 197, s. 8.

Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater“. *Bohemia*. 12. 12. 1880, roč. 53, č. 344, s. 10.

„V“. „Theater – Deutsches Landestheater“. *Bohemia*. 27. 5. 1880, roč. 53, č. 146, s. 2.

Autor neuveden. „Neustädter Theater“. *Bohemia*. 14. 7. 1880, roč. 53, č. 193, s. 5, 8.

Autor neuveden. „neuvedeno“. *Die Presse*, 12. 3. 1884, roč. neuveden, č. neuvedeno, s. 10.

Autor neuveden. „neuvedeno“. *Teplitzer-Schöner Anzeiger*. 24. 10. 1885 roč. neuveden, č. neuvedeno, s. 5. (Překlad Vlasta Reittererová.)

Autor neuveden. „neuvedeno“. *Prager Tagblatt*. 6. 1. 1886, roč. neuvedeno, č. neuvedeno, s. 7. (Překlad Vlasta Reittererová.)

Autor neuveden. „neuvedeno“. *Illustrierte Sport-Zeitung*. 26. 9. 1880, roč. neuvedeno, č. neuvedeno, s. 12.

Autor neuveden. „Theater, Kunst und Literatur“. *Mährisch-schlesischer Correspondent*. 11. 8. 1881, roč. 21, č. 181, s. 4.

Autor neuveden. „Theater und Musik – Das deutsche Landestheater im Jahre 1881“. *Bohemia*. 16. 12. 1881, roč. 54, č. 347, s. 8. (Miß Aenea, „Die Goldfliege“, und der Solotänzer Mr. Warde (je 13mal).

- Autor neuveden. „Wiener Feuilletonbrief“. *Bohemia*. 3. 9. 1881, roč. 54, č. 243, s. 2.
- Autor neuveden. „Wiener Feuilletonbrief (7. October)“. *Bohemia*. 9. 10. 1881, roč. 54, č. 279, s. 1.
- Autor neuveden. „Wiener Feuilletonbrief (1. October)“. *Bohemia*. 3. 9. 1881, roč. 54, č. 243, s. 2.
- Autor neuveden. „Theater an der Wien“. *Neue Freie Presse*. 2. 9. 1881, roč. neuveden, č. 6111, s. 6.
(Dostupné také z: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nfp&datum=18810902&seite=6&zoom=33&q=uey=%22Miss%2BAenea%22&ref=anno-search.>)
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – Der Weihnachtsbaum“. *Bohemia*. 3. 8. 1881, roč. 54, č. 212, s. 8.
- „t.“. „Theater und Musik – Das deutsche Landestheater im Jahre 1881“. *Bohemia*. 16. 12. 1881, roč. 54, č. 347, s. 8.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 27. Sept.“. *Bohemia*. 27. 9. 1881, roč. 54, č. 267, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 28. Sept.“. *Bohemia*. 28. 9. 1881, roč. 54, č. 268, s. 9.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 29. Sept.“. *Bohemia*. 29. 9. 1881, roč. 54, č. 269, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 30. Sept.“. *Bohemia*. 30. 9. 1881, roč. 54, č. 270, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 1. October.“. *Bohemia*. 1. 10. 1881, roč. 54, č. 271, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 2. October.“. *Bohemia*. 2. 10. 1881, roč. 54, č. 272, s. 10.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 3. October.“. *Bohemia*. 3. 10. 1881, roč. 54, č. 273, s. 5.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 4. October.“. *Bohemia*. 4. 10. 1881, roč. 54, č. 274, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 5. October.“. *Bohemia*. 5. 10. 1881, roč. 54, č. 275, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 6. October.“. *Bohemia*. 6. 10. 1881, roč. 54, č. 276, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 8. October.“. *Bohemia*. 8. 10. 1881, roč. 54, č. 278, s. 7.
- Autor neuveden. „Neustädter Theater – 9. October.“. *Bohemia*. 9. 10. 1881, roč. 54, č. 279, s. 7.
- Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 11. October.“. *Bohemia*. 11. 10. 1881, roč. 54, č. 281, s. 7.
- Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 18. October.“. *Bohemia*. 13. 10. 1881, roč. 54, č. 283, s. 8.
- Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 11. October.“. *Bohemia*. 11. 10. 1881, roč. 54, č. 281, s. 7.
- Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 18. October.“. *Bohemia*. 13. 10. 1881, roč. 54, č. 283, s. 8.
- Autor neuveden. „Deutsches kön. Landestheater – 18. October.“. *Bohemia*. 13. 10. 1881, roč. 54, č. 283, s. 8.
- „t.“. „Theater und Musik – Das deutsche Landestheater im Jahre 1881.“. *Bohemia*. 16. 12. 1881, roč. 54, č. 347, s. 8.
- Autor neuveden. „Zlatá moucha – karikatura“. *Paleček*. 22. 10. 1881, roč. 9, č. 43, s. 1.

Online slovníky

Ludvová, Jitka – Kreibig, Eduard. *Česká divadelní encyklopedie* [online]. 2006 [cit. 2024-10-19]. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1019:kreibig-eduard&catid=14&lang=cs&Itemid=300

Zahraniční digitální fondy

Bibliothèque nationale de France – online catalog Gallica, La France: politique, scientifique et littéraire, 15. 11. 1881, title: Reprise des Pilules du diable au théâtre du Châtelet 08-04-1880, la Mouche d'Or. Autor Charles Baude (1853–1935). Dostupné také z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53117287d#>.

Tato studie vznikla na Akademii múzických umění v Praze v rámci projektu „Zahraniční působení Augustina Bergera IV. – Turné s tanečnicí Mouche d'Or a jejich působení v Paříži a španělské Barceloně; Inscenování opery Manru v německém Baden-Badenu a ukrajinském Lvově; Příležitostná choreografická práce pro divadla ve Vídni, Berlíně a Drážďanech“ podpořeného z prostředků Účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2023.

MgA. Ladislav Beneš, DiS., absolvoval Taneční konzervatoř Iva Váni Psoty v Praze, v roce 2014 navázal studiem oboru taneční věda na HAMU v Praze. Je členem souborů Hartig ensemble a Epochal dances. Jako tanečník se specializuje na barokní repertoár a rekonstrukce tanců v tzv. poučené interpretaci. Dlouhodobě se zabývá českými tanečními dějinami 19. a 20. století a právní stránkou zřizování a provozu soukromých uměleckých tanečních škol v meziválečném období. V současné době studuje v doktorském programu, kde se zabývá životem světově známého českého tanečníka, baletního mistra a choreografa Augustina Bergera. Jako badatel se podílel na publikaci *Tanec jako záliba – Amatérské soubory scénického tance v českých zemích druhé poloviny 20. století* (NIPOS, 2022). Publikuje na serverech *Opera+*, *Taneční aktuality* aj.